

Vloga ustvarjalnega plesa in giba v socialnopedagoški teoriji in praksi

UVOD: KO BESEDA POSTANE GIB

V današnjem svetu obstaja beseda (in neskončna vrsta besed) kot glavno in prevladujoče orodje človeškega sporazumevanja. Govorimo o “stvarih” in jih posredujemo z besedami, veliko pogosteje kot jih izražamo skozi gibanje. In še vedno obstaja premoč besedne komunikacije *versus* telesni, čeprav tako prva kot druga igrata enakovredno vlogo pri posredovanju sporočil. Tukaj se sicer ne nameravam spuščati v globine človeške komunikacije, temveč naj bo to le izhodišče za nadaljnja razmišljanja o spreminjajoči se vlogi pedagoških profesij ali natančneje socialne pedagogike in njenih “alternativnih” intervencij, ki se jih poslužuje v zadnjem času.

Če naredimo nekakšen miselni sprehod skozi prostore institucij, ki so poseljene pretežno z odraščajočo generacijo, nam bo v ušesih, kot povsod drugod, pozvanjala govorjena beseda. V vrtcih, šolah in zavodih prevladujejo besede, sedenje in vplivanje predvsem na logično-analitične dimenzije uma, šele nato pridejo na vrsto ustvarjalne, intuitivne, čustvene vsebine ter take, ki so povezane z gibanjem in sproščanjem (preveč) zadrževane energije ali oblikovanjem osebnosti. Morda se ravno kot odgovor na očitno prevlado *logosa* v institucionalnih okvirih dela z mladimi v zadnjem času na področju socialnega skrbstva čedalje bolj uveljavljajo neverbalne oblike dela z ljudmi, med katere spadajo tudi različni ustvarjalni mediji kot zvrsti kreativne umetnostne terapije. Deloma verjetno tudi zato, ker gre za tisto vrsto znanosti in tiste vede, ki s svojo teorijo in prakso posegajo v “človeško naravo” in so potemtakem še toliko bolj postavljene na preizkušnjo in “samospraševanje” o lastni kredibilnosti, kar logično vodi do nenehnega spreminjanja in iskanja novih poti. Tudi socialna pedagogika, pri nas s statusom mlajše vede, je tako s svojo teorijo kot prakso izpostavljena različnim preizkušanjem, praktičnim in miselnim modifikacijam ter realizacijam, ki se pogosto odmikajo od “klasičnega” in pomenijo nove strokovne izzive. Enega takšnih

“odmikov” pomeni skozi naslednje vrstice predstavljena uporaba plesno-gibalnega medija kot metode poseganja oz. interveniranja socialnega pedagoga pri delu z odraščajočimi posamezniki.

... IN PLES TI BO POMAGAL

Če pogledamo hindujski mit o plešočem bogu Šivi¹, v katerem je skozi metaforo ples posredovan kot akt stvarjenja, nas le-ta opozarja na univerzalnost plesa. Njegova vpetost v različne kulture, ki so mu pripisovale “kozmično” moč, dokazuje, da je ples že tisočletja del človeštva, del človekovega bivanja samega.² Pravzaprav mu na primer hinduizem skozi mit o Šivi, ki pleše, pripisuje celo predčloveški obstoj.

Ne samo da je zgodovinsko gledano ples univerzalen in že tisočletja (*ab origine*) integralni del človekove kulture ter najprvotnejši izraz človekove ustvarjalnosti, tudi to, da je ples bil in ponekod je še zdravilno sredstvo, ki s svojo skoraj “magično” močjo zdravi duha in telo, ni nič novega. A je temu navkljub uporaba plesa kot vzgojno-terapevtska, preventivna ali zgolj sprostitvena metoda pri delu z najrazličnejšimi skupinami ljudi pri nas še novost, ki si v naše institucije še le utira pot in ki naše strokovnjake “zapeljuje” zelo počasi.

Vsekakor lahko umetnosti in plesu kot eni izmed umetnostnih zvrsti s častljivo starostjo pripišemo poleg vseh drugih tudi izrazite čustvene elemente, ki že sami po sebi vodijo do introspekcije, sprostitve zadrževanih energij, notranjega razvoja in osebnostne rasti. Na polju emocionalnega ima namreč zelo pomembno vlogo neverbalna komunikacija, ki velikokrat presega verbalno izražanje. Prav pri izražanju in prepoznavanju čustev igrajo neverbalni znaki odločilno vlogo, saj intenzitete njihovega doživljanja ni mogoče izraziti z besedami. In kaj je pravzaprav ples? Nič drugega kot govornica telesa skozi celotno lestvico gibanja. Velikokrat gre za gibalno reakcijo ob doživljanju najrazličnejših čustev. Ko se, kot ugotavlja Kosova³, gibalnim reakcijam ob vsakdanjih emocionalnih doživljajih pridruži zavedanje užitka ob gibanju (in s tem posredno zavedanje telesa), ki se nato nadaljuje v ritmično poseganje v prostor in oblikovanje z lastnim telesom, nastane

¹ V tem indijskem mitu je Šiva predstavljen kot plesalec, ki skozi valovanje in vrtinčenje obuja snov k življenju in ustvarja univerzum, vse to pa poteka v menjajočih se ciklikih življenja in smrti, stvarjenja in uničenja kot odraza vseobstoječe energije (Zagorc, 1997, str. 7).

² Sachs v uvod svoje *Svetovne zgodovine plesa* zapiše stavek, ki je verjetno med najpogosteje citiranimi v literaturi o plesu: “Ples je mati vseh umetnosti.” In dodaja: “Glasba in poezija obstajata v času; slikarstvo in arhitektura v prostoru. Ples pa živi hkrati v času in prostoru. Ustvarjalec in stvaritev, umetnik in umetnina so združeni v enem. Ritmični gibni vzorci, plastično oblikovanje prostora, živa predstavitev sveta, kakršnega vidimo in si ga predstavljamo – vse to ustvarja človek v plesu z lastnim telesom in tako oblikuje svoje notranje doživljanje brez uporabe materiala, kamna ali besede.” (Sach, C. 1997: *Svetovna zgodovina plesa*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, str. 17)

³ Kos, 1982.

ples. To je pot od t. i. simptomatskega gibanja, ki izraža trenutno doživeto čustvo, pa do oblikovanega, izraznega plesnega gibanja, ki nosi simbolično konotacijo.

Historično gledano⁴ se torej korenine plesa skrivajo v prvinskih odgovorih človeka na vsakdanja čustva, pri čemer naj bi bil ples nekakšen primaren jezik človeštva, predvsem tudi zato, ker so ljudje najprej začeli komunicirati prav z gestami, kretnjami, mimiko obraza. In kot nekdaj je tudi danes ples tisti medij, ki poleg zmožnosti čustvenega izražanja vodi tudi k občutenju, zavedanju telesa in telesnih delov ter v sprostitvev duha in telesa. V plesnem ustvarjanju se tako skriva še ena (predvsem za odraščajočega posameznika) pomembna (potencialna) socialnopedagoška funkcija: oblikovanje telesne samopodobe in posledično samopodobe nasploh. Če namreč razumemo telo kot inštrument izražanja, je predvsem v otroštvu in med odraščanjem le-to pomagalo graditi sliko sveta. Skozi gibalni razvoj kot posamezniki odkrivamo in dojemamo razsežnosti in zmožnosti telesa. To postopno gibanje in raziskovanje sveta z deli telesa pa vodi do naraščajočega zavedanja telesne strukture in predstave o lastnem telesu ter samopodobe.

Skozi vse našete funkcije je bil ples v sodobnem času ovrednoten tudi na socialnopedagoškem področju, ki ples in gibanje izrabljata kot medij pomoči pri delu z različnimi skupinami ali posamezniki, predvsem tistimi s težavami v socialni interakciji, ki jim ta oblika neverbalnega izražanja in sporočanja lahko pomeni neko čisto novo razsežnost, recimo temu izziv ali olajšanje.

KREATIVNI MEDIJI KOT OBLIKA SOCIALNOPEDAGOŠKIH INTERVENCIJ

Socialna pedagogika si kot relativno mlada, v slovenskem prostoru nedavno uveljavljena veda (ki pa ima svoje korenine v tradiciji pedagoškega in socialnega dela), zasluži kratko predstavitev. Iz nemško govorečih držav si k nam utira pot in utrjuje zlasti na področju vzgojnega dela z mladimi s težavami v socialni integraciji. Združuje različne teoretske koncepte ter njihove praktične izpeljave pri delu s številnimi družbenimi skupinami oziroma posamezniki, navadno s skupnim imenovalcem oviranega, deprivilegiranega, ogroženega in stigmatiziranega individualnega in socialnega razvoja.

Po Koboltovi⁵ so intervencije (metode tehnike, postopki oz. poklicno delovanje strokovnjaka, ki temelji na teoretskih in praktičnih dognanjih) oziroma

⁴ Seveda k temu lahko dodamo zelo širok razpon socioloških vidikov plesa; od njegovega pomena na družbeno organiziranost, sredstva družabne sprostitve in razvedrila; sredstva za posvetno in religiozno izražanje; človekove duševne sprostitve; posredovanja estetskih vrednot; odsevanja gospodarske in politične organiziranosti; sredstvo za doseganje vzgojnih in izobraževalnih smotrov; vpeljevalni obred in simbolično posebljanje nadnaravnega; sredstvo zblizevanja in spolne izbire itd. (Gardner, H., (1995): *Razsežnosti uma*, Tangram, Ljubljana v: Kroflič, 1999, str. 31).

⁵ Kobolt; 1997a; str. 10.

posegi omenjenega strokovnega profila usmerjeni v kontinuum med izobraževanjem, vzgojo, svetovanjem in socialnoterapevtskim delom z mladimi in odraslimi s težavami v socialni integraciji. Sam pojem oz. oznaka “intervencija”, ki v latinskem izvoru besede pomeni *poseg*, *pomoč* ali (*dobrohotno*) *posredovanje*⁶, ponazarja različna ravnanja strokovnjaka, socialnega pedagoga, ki so strogo vezana na vsakokratno specifično naravo njegovega dela s posameznikom ali skupino ljudi. Za slednjim se skriva sodobno pojmovanje o usmerjenosti socialne pedagogike v “življenjski prostor”⁷, ki se nanaša na intervencijsko upoštevanje posameznikovega ožjega in širšega življenjskega okolja. Z drugimi besedami to pomeni, da vsakokratne intervencije ne smejo zaobiti danih življenjskih struktur, pač pa jih dopolnjevati ob upoštevanju individualnih in družbenih virov ter si pri tem prizadevati za njih stabilizacijo, spreminjanje in razvoj.

In kakšno povezavo ima navedeno opredeljevanje socialne pedagogike in njenih intervencij s kreativnimi mediji? Predvsem to, da iz večdimenzionalnosti omejenih poseganj lahko razberemo široko paleto metodičnih izpeljav v konkreten življenjski prostor in vsakokratno dopuščanje izbire različnih tehnik, metod oz. vrste “posegov”. Ali povedano drugače: ker je v proces nudenja pomoči treba zajeti in vključiti tiste ukrepe, ki se v odnosu do posameznika pokažejo kot nujni in predvsem individualno ustrezni, prilagojene potrebam in življenjskim okoliščinam, je uporaba dodatnih “orodij”, kot so kreativni mediji, nadvse dobrodošla. Poleg tega bi veljalo še posebej poudariti, da poseganje v “življenjsko realnost” posameznika ali skupine ne bi smelo biti osredotočeno izključno na “probleme”, napake, težave in pomanjkljivosti, temveč usmerjeno tudi na “pozitivne vidike”, tj. tiste, ki posamezniku lahko okrepijo samozaupanje. Prav pomoč s kreativnimi mediji pa je tista, ki pri sodelujočih spodbuja lasten angažma in zvišuje stopnjo odgovornosti, pa tudi kreativnosti pri premagovanju obstoječih težav in ovir.

Kot je razvidno iz opisanega, je ena temeljnih značilnosti dela socialnega pedagoga dejavno spremljanje in poseganje v življenjsko resničnost odraščajoče generacije, ki ga lahko obogati vrsta dejavnosti oziroma aktivnosti, ki nam jih ponujajo in omogočajo različni kreativnostni mediji, kot so dramski, likovni, glasbeni, video, biblioterapevtski, gibalno-plesni in številni. Našteti mediji, ki imajo svoje korenine večinoma v ustvarjalnem kulturnem polju, sproščajo in aktivirajo specifične psihosocialne doživljajske situacije in so kot taki nekakšni “posredniki” med strokovnjakom in uporabnikom. Prav zaradi naštetega je zelo smiselno in potrebno, da bi strokovnjak, socialni pedagog (ali vsakdo, ki izhaja iz stroke socialnega skrbstva), poleg osnovnih teoretičnih znanj (psihologije,

⁶ Verbinc, S. (1982): *Slovar tujk*, Cankarjeva založba, Ljubljana, str. 307.

⁷ Pojem izhaja iz nemškega prostora, zato se uporablja tudi termin *Lebensweltorientierung*.

pedagogike in drugih družbenih ved) obvladal in svoje delo obogatil z didaktično-metodičnimi izpeljavami različnih kreativnostnih dejavnosti. Gledano iz nekoliko širše perspektive je glavni namen teh dejavnosti omogočanje novih pomembnih doživetij, ki pripomorejo k samospoznavanju, samopreskušanju, samopodobi posameznika in razvijanju odnosov v skupini. Še več, ustvarjalni mediji pomoči so velikokrat sredstvo za posredovanje in izražanje občutkov, čustev in misli v procesu socialne izmenjave. Ker gre večinoma za skupinsko ustvarjalno dejavnost, se med udeleženci sistema (ali problema) odpira skupen prostor in čas za občutenje, poslušanje, pogajanje, sledenje, razumevanje itd., in posledično premik zunaj problematičnega oz. zaznamovanega.

Koboltova⁸ utemeljuje uporabo medijev kot del strokovne kompetence socialnega pedagoga z naslednjim: "... predvsem, da mladi, ki so kakorkoli prikrajšani v svojem odraščanju ali je njihov razvoj obremenjen z različnimi stresnimi in neugodnimi življenjskimi možnostmi, pridobijo novo učenje in nove izkušnje". Socialna pedagogika ima namreč predvsem "kompenzacijski vpliv, a hkrati tudi priložnost, da konflikte na intersubjektivni ravni preusmeri v učne procese in v ozaveščanje ter v inovativne vedenjske strategije"⁹.

Vidimo, da je izkustveno učenje, ki nam ga ponujajo različni kreativni mediji, tisto ki odraščajočega posameznika spodbudi in vodi na poti "spreminjanja", občutenja lastne uspešnosti, višjega samovrednotenja, boljšega socialnega položaja med vrstniki in posledično spremenjenega vedenja. Poleg vzgojne funkcije, ki je na socialnopedagoškem polju še najbolj poudarjena, nosijo kreativni mediji pomoči tudi usmerjevalno, podporno, kompenzacijsko, svetovalno in terapevtsko funkcijo, odvisno od konkretne življenjske situacije posameznika.

Tudi iz dejstva, da različni mediji kot terapevtsko, pa tudi vzgojno in izobraževalno sredstvo v zadnjem času doživljajo vedno večjo afirmacijo pri delu z osebami s težavami v socialni integraciji, lahko sklepamo, da je njihov prispevek v procesu pomoči vse prej kot zanemarljiv.

PLESNO-GIBALNI MEDIJ

Izmed vseh kreativnih medijev pomoči ima plesno-gibalni, ki pri nas in v tujini nastopa v glavnem kot plesno-gibalna terapija¹⁰, najkrajšo tradicijo. Njegov začetek sega v šestdeseta leta prejšnjega stoletja, seveda brez upoštevanja predhodnih zametkov. Sistematična raba plesa in giba je bila sprva usmerjena pred-

⁸ Kobolt, 2001, str. 232.

⁹ Geissler, K. A., Hege, M. (1978): *Konzepte sozial-pädagogischen Handelns*. V: Kobolt, 2001, str. 232.

¹⁰ Pri nas je v rabi termin *pomoč s plesno-gibalnim ustvarjanjem*, medtem ko se v ameriškem in angleškem prostoru uporablja izraz *dance-movement therapy* oz. *dance therapy*.

vsem v terapevtske namene na področju psihiatrije, v zadnjem času pa se je razširila tudi na področje socialnega skrbstva, specialne vzgoje, dela z družinami in v rehabilitacijske centre.

Pri uporabi plesa in giba kot medija pomoči gre za pristop, ki poudarja ustvarjalnost v plesu, pri čemer je gibanje pojmovano kot samogenerirano¹¹ in samomotivirano ter kot tako skozi postopne gibalne sekvence povezano v ples. Posameznik naj bi se prek plesno-gibalnega medija vključil v proces osebnostne integracije in rasti. Različne gibalne komponente, ki se skozi postopne faze združujejo v ples, so uporabljane tako s strani vodje kot uporabnika, bodisi za interveniranje ali izražanje. V procesu ustvarjalnega giba in plesa je glavni poudarek na odnosu med udeleženci procesa. Pri tem je dopuščena katerakoli plesna oblika, slog ali tehnika, s poudarkom na improvizaciji, ki naj bi posameznika vodila v globlje občutenje in zavedanje telesa ter sprostila nezavedne asociacije. Vse to poteka skozi svobodno izmišljanje, ustvarjanje gibanja, imitiranje in povezovanje gibalnih sekvenc v plesno celoto. V tem smislu je vsak udeleženec dojet kot sam svoj koreograf in ustvarjalec, pri čemer nas pri ustvarjalnem plesu in gibu ne zanimata zunanost in oblika giba, pač pa njegova kakovost, izraznost ter njegova povezovalna moč med udeleženci procesa. Gre za nekakšno “raziskovanje”, eksperimentiranje v gibanju, katerega glavni namen je, da bi se pri udeležencih “prebudila” globlja čustva, predvsem tista, ki so povezana s telesnim doživljanjem in doživljanjem sebe in ki jih je včasih težko, če ne že nemogoče prenesti v besedno govorico. Seveda je omenjeno gibanje vodeno in strukturirano v različnih plesnih igrah, dejavnostih, prilagojenih starosti in potrebam udeležencev¹².

Prav zaradi omenjene povezave med plesnim ustvarjanjem in doživljanjem telesa ima, gledano s socialnopedagoškega stališča, plesno-gibalni medij poseben pomen in uporabnost v orientaciji na odraščajočo populacijo. Za mladostništvo kot obdobje izrazitih sprememb, tudi na telesnem področju, je značilno intenzivno ukvarjanje s telesom in telesnimi deli; oblikovanje (telesne) samopodobe pa velja za eno pomembnejših razvojnih nalog tega življenjskega obdobja. Poleg tega trendi v socialnem skrbstvu kažejo, da je treba v procesu pomoči, ki se nanaša na specifično mladostniško populacijo, poiskati nove metodične strategije, ki sledijo željam in zahtevam mladih. Vsaka generacija je drugačna od prejšnje in mladi sledijo vedno novim trendom, kar za pedagoške poklice pomeni vsakokratno prilagajanje in spreminjanje profesionalne optike. Ples je medij, ki je mladim blizu in ki upošteva subjektivne želje in predstave mladostniške populacije. Ker integrira mladostnikov način vedenja in “samoizražanja”, ima moč,

¹¹ Avtor slednjega je bil plesalec, koreograf in plesni teoretik Laban, ki je z izrazom “samogenerirano” gibanje označeval kot tako gibanje, izhajajoče iz vsakega posameznika kot plod njegove lastne ustvarjalnosti (Payne, 1992).

¹² V zvezi s tem primerjaj: Payne, 1990; Stanton-Jones, 1992; Levy, 1988.

da pritegne in motivira. Poleg tega mladostnikov ne “potiska v nekaj”, temveč jih “povabi k nečemu”, da se aktivno vključijo s tem, kar znajo in v čemer so “dobri”. Pri ustvarjalni plesno-gibalni dejavnosti, ki se lahko izvaja v skupinski ali individualni obliki, gre za proces sodelovanja in skupnega ustvarjanja, kjer so ideje mladih enako pomembne in potrebne kot ideje tistega, ki dejavnost vodi.

Osrednji princip, na katerem temelji delo s plesnim medijem, je povezanost med gibanjem (plesom) in čustvovanjem¹³. Vloga terapevta oz. vodje je, da skozi plesno-gibalno dejavnost omogoči in pomaga udeležencem razumeti omenjeno povezavo, jo prenesti na vsakdanje življenje in s tem obogatiti odnos med fizičnim ter psihoemocionalnim delom osebnosti. Zakaj? Laban vzroke za povezanost gibanja in čustvovanja išče v zgodnji razvojni fazi otroka, v simbiotičnem odnosu z materjo, ki temelji na telesni, predverbalni komunikaciji. Otrok v tem obdobju doživlja mater predvsem skozi telo, kinestetične občutke in neverbalno govorico. Na podlagi slednjega pa se postopoma oblikujejo telesna podoba, telesna shema in samopodoba. Med plesno-gibalno dejavnostjo naj bi po Labanovem pojmovanju različne gibalne reakcije (ki so navadno podzavestne narave) razkrile in priklicale asociacije na zgodnja čustva ter predverbalne izkušnje in s tem omogočile izboljšanje telesne podobe, telesne sheme in samopodobe ter osebno rast posameznika.

Kljub opredeljevanju plesno-gibalnega medija kot neverbalne, na telo orientirane metode, tega ne gre razumeti preveč dobesedno. Pri ustvarjalnem plesu in gibu je namreč odločilnega pomena tudi verbalna komunikacija, ki omogoča vsakokratno posredovanje doživetega drugim v skupini. Vsa doživetja in čustva, tudi tista ki se “prebudijo” v odnosu do telesa, morajo biti eksternalizirana in posredovana v obliki pogovora drugim v skupini. Prav vsakokratna verbalizacija, ki jo zbudi plesno-gibalna dejavnost, je nujno potrebna za proces spreminjanja (telesne) samopodobe. “Feedback”, ki ga posameznik prejme skozi pogovor v skupini, naj bi ga opogumil za nadaljnje “telesne izkušnje”.

Omeniti velja še en pomemben vidik metode ustvarjalnega plesa in giba; in sicer pomen posameznikovega prevzemanja odgovornosti za lastno spreminjanje. Paynova poudarja, da: “Pri ustvarjalnem plesu in gibu mora vsak posameznik postati udeleženec v lastnem procesu preobrazbe.”¹⁴ V slednjem pa se skriva že nekajkrat poudarjena socialnopedagoška perspektiva pomoči, ki predpostavlja aktivno sodelovanje in participacijo posameznika oz. t. i. “pomoč za samopomoč”, ki je seveda omogočena tudi skozi omenjeno verbalizacijo in posredovanje doživetega preostalim v skupini. Sama velik pomen razbiram prav v aktivnem sodelovanju in soustvarjanju posameznika skozi plesno-gibalno dejavnost ter v opo-

¹³ V ameriški in angleški literaturi obstaja besedna zveza “*emotion in motion*”, ki nakazuje omenjeni odnos med gibanjem (plesom) in čustvovanjem.

¹⁴ *Ibid.*, str. 10.

gumljanju pri izražanju “sebe” in “svojega”, s poudarkom na “samozdravljenju”. Če je posameznik motiviran za določen medij, se premiki in spremembe “zgodijo” tako rekoč posledično, s pomočjo spontanega odnosa med gibanjem in čustvovanjem. Kajti voditelj, terapevt, posameznika lahko “prebudi”, vendar je posameznik tisti, ki omogoči spremembo.

Ustvarjalni ples in gib, tako kot kreativni mediji nasploh, ni usmerjen v estetsko vrednost nastajajočih “produktov”, temveč v sam proces ali povedano drugače, plesni medij ni vezan na poseben plesni trening, tehniko ali slog. Iz navedenega lahko predpostavimo, da pri uporabi plesno-gibalnega medija plesno gibanje, ustvarjanje ali improviziranje vznikne skozi plesalčevo preteklo ali sedanje doživetje in je tako rekoč transformacija čustvenega življenja, združenega z zaznavanjem, spominjanjem, mislimi in akcijo. Plesalec je torej ustvarjalec, ki udejanja svoje notranje ustvarjalno doživetje. Za vse to pa ni nujno potrebno tehnično znanje, temveč predvsem dobro zavedanje potencialnih zmožnosti lastnega telesa. V zgodnji mladosti se otroci gibljejo svobodno, igrajo se s svojim gibanjem, sposobni so improvizirati na spontan in ustvarjalen način. Starejši ko so, večje so zadrege. Zato je pomembno, da znamo že zelo zgodaj izkoristiti njihovo spontanost in ustvarjalnost v gibu ter jih voditi tudi, ko so starejši, da lahko izrazijo svoje misli in ideje skozi gibanje, se predajo plesu in znajo analizirati, kakšne občutke in čustva sproža v njih.

Seveda se zavedam, da pri uvajanju metode ustvarjalnega plesa in giba naletimo tudi na določene pomanjkljivosti oz. “šibke točke”, vredne razmisleka. Naj navedem le najpomembnejše:

- vsaka metoda (medij) ni primerna za vsakogar, zato se je vsakič smiselno vprašati, ali je določena metoda oz. medij (npr. ples in gib) za posameznika smiselna, koristna, primerna ter ali bo pripomogla k njegovemu izkustvenodoživljajskemu svetu in ustrezno potrditev;
- vsaka metoda oz. medij (npr. plesno-gibalni) mora biti dovolj blizu tudi socialnemu pedagogu oz. nuditi mu mora ustrezne identifikacijske točke, saj se bo le tako počutil dovolj kompetentnega za uporabo pri svojem delu;
- vprašanje je, kakšne so dejanske potrebe v različnih institucijah (npr. vzgojnih zavodih in stanovanjskih skupinah) po uporabi različnih kreativnih medijev oz. ali so institucije dovolj “odprte” za uporabo različnih kreativnih medijev glede na to, da se morajo držati nekih ustaljenih vsebinskih struktur.

V Sloveniji se je plesno-gibalni medij uveljavil kot celostna metoda učenja na področju izobraževanja, kjer se za zdaj še nenačrtno vključuje v uvajanje novih oblik pouka v osnovni šoli, zlasti v integrirani pouk kot projekt Zavoda za šolstvo¹⁵. Prav tako se na psihoterapevtskem področju vedno bolj uveljavlja plesno-gibalna terapija (npr. na Psihiatrični kliniki Ljubljana). Še vedno zelo malo pa je metoda

¹⁵ Kroflič, 1999, str. 232.

uveljavljena na socialnopedagoškem področju pri institucionalnem ali zunaj-institucionalnem delu z otroki in mladostniki s težavami v socialni integraciji. Prav gotovo bi bilo smiselno raziskati, kakšne so potrebe po kreativnih medijih oz. v kolikšni meri, in če sploh, je plesno-gibalni medij razširjen v zunajdružinskih institucijah, prevzgojnih in vzgojnih domovih ter njihovih stanovanjskih skupinah. Predvidevam, da obstaja zelo redko ali pa sploh ne. Verjetno se vzrok skriva v manjši uveljavljenosti medija, morda pa tudi v pomanjkanju usposobljenih kadrov in zmanjšanem občutku kompetentnosti vzgojiteljev.

Menim, da so otroci in mladostniki s težavami v socialni integraciji kot običajna "domska" populacija nadvse primerni uporabniki metode ustvarjalnega plesa in giba, saj je ples kot sredstvo neverbalnega izražanja in čustvenega sproščanja veliko bolj učinkovit pri osebah, ki teže verbalno izražajo svoja občutja in čustvena stanja, kaj šele težave in intrapersonalne konflikte. Poleg tega je ples "kanal", ki omogoča izživetje nakopičene, pogosto negativne energije skozi socialno sprejemljivo vedenje.

Skratka, ples zadovoljuje številne potrebe in s celostnim povezovanjem telesa, razuma in čustev omogoča edinstveno doživetje. Naj o tem spregovori še tisti, ki se s plesom ukvarja poklicno. Plesalka Jasna Knez v plesu vidi manifestacijo ustvarjalnega procesa: "Kdor je kdaj doživel ustvarjanje z gibi, mu to postane nuja. Narediti nekaj, česar nihče drug ne naredi kot ti. Zaveš se svojskosti lastnega telesa in jaza. Potreba po gibanju narašča. Ideje nastajajo kar same in vsaka improvizacija je doživetje. Želja po preskušanju je vse večja, radoveden si in pripravljen na igro kot otrok. Spontan si, iskriv in misliš, da svobodi ni konca ..."16

SKLEP

V navedenih teoretičnih predpostavkah vplivanja na mlade skozi kreativni medij plesa in giba se, kot je bilo že omenjeno, poleg terapevtske razkrivajo različne funkcije: vzgojna, podporna, usmerjevalna, svetovalna in sprostitevna. Na eni strani gre sicer za krepitev psihičnega stanja oz. akomodacijo na specifične primanjkljaje, po drugi strani pa je to lahko le "pripomoček" za sprostitev in izboljšanje kakovosti življenja. V ta namen lahko to obliko socialnopedagoške intervencije uporabljamo z vzgojnimi, preventivnimi cilji pri skupinskem ali individualnem delu. Sprostitevna moč plesa, ki se ponuja sama po sebi in kar sili k ustvarjanju, je še kako pomembna v sodobnem času, ko je za marsikoga telesno izražanje svojih občutij in čustev precejšnje grožnje in nelagodje. Kot rezultat tega ostaja čustvena energija velikokrat ujeta in zavrta, namesto da bi

¹⁶ V: Kos, 1982, str. 4.

bila svobodno izražena in se kot taka prelevi, kanalizira v destruktivno in asocialno vedenje. Pomemben prispevek umetnostnih medijev (torej tudi plesa) je prav v tem, da posamezniku ponujajo izvirne, drugačne poti do izboljšanja svojega položaja, in sicer prav prek povečane "samoiniciativnosti", ki jo pogojuje umetnostni proces. Z iskanjem "lastnih opornih točk" pa raste in se krepi tudi posameznikova samopodoba, samozavedanje in vrednost samega sebe.

Plesno-gibalni medij kot oblika pomoči z umetnostjo je sicer ciljno usmerjen na različne skupine uporabnikov (otroke, mladostnike in odrasle), prav tako pa je namenjen individualni obravnavi. Različni avtorji¹⁷ kot ciljno populacijo navajajo otroke, mladostnike ali odrasle s posebnimi potrebami: osebe s težavami v socialni integraciji, osebe s specifičnimi učnimi težavami, osebe z motnjami v duševnem razvoju, osebe s posebnostmi v razvoju, osebe z motnjo v telesnem in duševnem razvoju, socialno deprivilegirane, pa tudi osebe z motnjami hranjenja, spolno zlorabljene ipd. Kot socialni pedagogi se na različnih področjih dela (šole, vrtci, svetovalni centri, bolnišnice, vzgojni zavodi, mladinski centri, domovi itd.) lahko srečujemo s katerokoli omenjeno populacijo. Pri tem nam delo z ustvarjalnim gibom in plesom odpira možnosti v obliki ekspresivnega neverbalnega delovanja in obliko interakcije, v kateri se skrivajo različne funkcije, od razbremenitvene in kompenzacijske, do podporne. Hkrati gre za kreativnostni medij, odprt za sprotno ustvarjanje novih oblik dela in improviziranje ter sodelovanje, razvijanje medsebojnega zaupanja in osebne zanesljivosti. Poleg dela z omenjeno populacijo je medij lahko uporabljen tudi pri posameznikih, ki ne nosijo oznake "posebne potrebe" in ki v izrazni moči plesa iščejo fizični in psihični nadzor nad telesom, izživijo ustvarjalnost, razpoloženja na socialno sprejemljiv način ter posredno izboljšajo svojo kakovost življenja. Menim, da se lahko te prednosti plesno-gibalnega medija uporabijo koristno še zlasti pri delu s specifično populacijo mladostnikov.

Pri tem velja razumeti, da mladostniki od socialne pedagogike zahtevajo specifičen odnos. Tudi zato, ker je v obdobju adolescence oblikovanje (telesne) samopodobe ena ključnih razvojnih nalog, ki so postavljene pred posameznika. Mladostnik si postavlja zelo visoke, velikokrat nerealne zahteve o lastnem telesu in videzu, navadno zgrajene na subjektivnih in ne na objektivnih komponentah. Prav zaradi poudarjene preokupacije z lastnim telesom, ki je značilna za to obdobje in ki predvsem pri dekletih velikokrat vodi celo v motnje hranjenja, je metoda ustvarjalnega giba in plesa (kot neverbalna, na telo osredotočena metoda) nadvse primerna intervencijska oblika – tako v preventivnem kot kurativnem (terapevtskem) pogledu – ki se lahko enakovredno postavlja ob bok katerikoli uveljavljeni metodi oz. metodi "main-stream".

¹⁷ Payne, 1990; 1992; Levy, 1988; Stanton-Jones, 1992.

LITERATURA

- Kobolt, A. (1997): "Teoretične osnove socialnopedagoških intervencij", Socialna pedagogika, 1 (1), 7–26.
- Kobolt, A. (1997): "Teoretične osnove socialnopedagoških intervencij II", Socialna pedagogika 1 (2), 5–23.
- Kobolt, A. (2001): "Mediji v socialnopedagoški teoriji in praksi", Socialna pedagogika, 5 (3), 231–236.
- Kos, N. (1982): *Ples od kod in kam*, Zveza kulturnih organizacij Ljubljana, Ljubljana.
- Kroflič, B. (1999): *Ustvarjalni gib – tretja razsežnost pouka*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Levy, F. (1988): *Dance movement therapy-a healing art*, Association for American Alliance for health, physical education, recreation and dance, Reston.
- Maletič, A. (1986): *Knjiga o plesu*, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb.
- Payne, H. (1990): *Creative Movement & Dance in Groupwork*, Winslow Press, Oxon.
- Payne, H. (1992): *Dance movement therapy – theory and practice*, Routledge, London, New York.
- Stanton-Jones, K. (1992): *An Introduction to dance movement therapy in psychiatry*, Routledge, London, New York.
- Vogelnik, M. (1993): *Ustvarjalni gib*, Zveza kulturnih organizacij Slovenije, Ljubljana.
- Warren, B. (1984): *Using the creative arts in therapy*, Routledge, London, New York.
- Zagorc, M. (1997): *Ples – ustvarjanje z gibom*, Inštitut za šport, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.